

Hloubkaři na českém nebi

Konec války přinesl do Čech útoky spojeneckých stíhačů na pozemní cíle

FILIP VOJTÁŠEK

V posledních měsících druhé světové války se na českém nebi objevovaly spojenecké, zejména americké stíhací letouny, které vešly ve známost jako *hloubkaři* nebo *hloubkoví letci*. Jejich úkolem bylo útočit na různé pozemní cíle, jež mohly sloužit k vojenským účelům (na prvním místě parní lokomotivy, proto se hloubkařům přezdívalo kotláři, dále automobily, povozy a v neposlední řadě letiště), a tím ochromovat dopravní infrastrukturu v nepřátelském týlu.

Poprvé o sobě dali u nás hloubkaři vědět 21. května 1944, ale ještě dlouho poté jejich operace nenabývaly masovějšího charakteru. Situace se však dramaticky změnila v březnu 1945 a zejména 10. dubna 1945, kdy se západní fronta natolik přiblížila, že se Čechy dostaly do oblasti, v níž působila americká 9. letecká armáda podporující postup vlastních jednotek do hloubi Německa.

Hloubkaři se tak stali každodenní součástí života v Čechách. Nešlo jen o nebezpečí plynoucí z jízdy vlakem do práce, množily se komplikace se zásobováním, s doručováním pošty, lidé se báli posílat děti do školy. Přítomnost hloubkařů současně znamenala pro mnohé obyvatele Čech první zkušenost s leteckými a vůbec vojenskými operacemi Spojenců.

Hloubkové útoky do určité míry stále zůstávají kontroverzním tématem. Ve výpovědích svědků i v kronikách (sepisovaných obvykle s odstupem, což se může projevit menší věrohodností a ideologickým zabarvením) se mísí obdiv a radost z toho, že spojenecká letadla jsou

předzvěstí osvobození, s rozhořčením a nepochopením, proč k takovým útokům, nezřídka s tragickými následky, docházelo krátce před koncem války. Nesmíme však zapomínat, že ještě v dubnu 1945, kdy ofenziva hloubkařů kulminovala, byly české země, zvláště jejich západní část, stále obsazeny německou armádou a železnice jí plně podléhala.

Můžeme jen odhadovat, že hloubkaři u nás vyřadili z provozu 900 parních lokomotiv, z nichž většina byla následně opravena a sloužila u obnovených Československých drah i dlouho po válce. Z vojenského hlediska je nesporně nejvýznamnější útok na letiště v Čechách – a také Rakousku a Bavorsku – 16. dubna 1945, na nichž se před postupujícími frontami soustředily různé bojové, doplňovací i výcvikové jednotky. Podle oficiální statistiky amerického letectva mělo být tehdy zničeno celkem 320 a poškozeno 230 nepřátelských letounů. Skutečná čísla budou pravděpodobně mnohem nižší, chybějí však odpovídající záznamy na německé straně.

Celkem při útocích hloubkařů na našem území zahynulo nejméně 1100 lidí – vojáků, českých a německých civilistů, železničářů a vězňů z koncentračních táborů. Americké letectvo ztratilo při těchto akcích třicet stíhaček, první 11. října 1944, poslední 30. dubna 1945, z toho třiadvacet jen ve dvou dnech – 16. a 17. dubna 1945. Třináct nebo čtrnáct pilotů zahynulo, ostatní byli až na dvě výjimky zajati.

Publikované fotografie zachycují některá místa, jež hloubkaři napadli, konkrétní piloty a jejich letouny.

PhDr. Filip Vojtášek

(1972) je badatel v oblasti letecké historie. Je spoluautorem knih *Praha v plamenech* a *Bomby na Květnou neděli*.

V roce 2019 vydal v nakladatelství Academia obsáhlou publikaci *Pod palbou hloubkařů*, která je výsledkem jeho pětadvacetiletého výzkumu. Působí jako manažer společnosti Albertina income Praha s.r.o., která zprostředkovává vědecké informace.

Hořící vagony na nádraží ve Starém Plzenci na trati Plzeň – České Budějovice po útoku čtyř letounů P-47 Thunderbolt z 371. stíhací skupiny kolem 10. hod. 26. dubna 1945. Celkem zde bylo zničeno jedenáct cisteren s lihem a dvě s olejem, osm vagonů naložených vojenskými automobily a různým materiálem. Nezvyklé divadlo přilákalo mnoho diváků. Někteří odvážlivci počali chytati tekoucí líc. Několik se jich sice vřelým lihem popálilo, ale zpráva se rozšířila jako bleskem a odpoledne i druhého dne vystřídalo se u cisteren téměř všechno obyvatelstvo naší obce, aby si ve kbelících, kropáčích i v různých jiných nádobách odneslo líc, napsal o této události staroplzenecký kronikář.

Foto: Archiv města Starý Plzenec

Roj letounů P-51 Mustang z 31. stíhací skupiny, která zaútočila na železniční dopravu na našem území prokazatelně ve čtyřech dnech: 11. října a 19. listopadu 1944 na Moravě a 31. března a 4. dubna 1945 v Čechách. Nejblíže vidíme stroj Capt. Jacka R. Smithe, který 11. října 1944 poškodil na brněnském letišti čtyři nepřátelské letouny – dvě stíhačky Focke-Wulf Fw 190 a dva bombardéry Heinkel He 111 – a na jižní Moravě zničil tři lokomotivy.

Foto: U.S. National Archives and Records Administration via Fold3

Capt. Arthur C. Fiedler Jr. z 325. stíhací skupiny, který se zúčastnil útoku na železniční dopravu v Čechách 28. prosince 1944 poté, co se podílel na ochraně bombardérů směřujících na rafinerie v Kolíně a Pardubicích. Piloti z 325. stíhací skupiny rozstříleli čtyři obří transportní letouny Messerschmitt Me 323 na chrudimském letišti a dále si na své konto připsali 26 zničených lokomotiv a čtyři poškozené. Podle dobových úředních zpráv toho dne přišly protektorátní dráhy o 17 lokomotiv. Zahynulo nejméně 50 lidí. Arthur C. Fiedler Jr., rodák z Oak Park ve státě Illinois, absolvoval za války 66 bojových misí a sestřelil osm nepřátelských letounů.

Foto: archiv Arthura C. Fiedlera Jr.

Následky opakovaných náletů stíhacích bombardérů z 362., 367., 373. a 405. stíhací skupiny v Mirovicích 29. dubna 1945, které znamenaly pro toto válkou dosud nedotčené městečko hotovou pohromu. Cílem sice byla kolona vojska a německých uprchlíků, ale po explozích pum a raket a ostřelování zůstal málokterý z domů na náměstí a v přilehlých ulicích ušetřen. Zahynulo třináct obyvatel Mirotic a okolních obcí a patrně dvacet vojáků a uprchlíků.

Nahoře: Dva doutnající polopásové transportéry s protiletadlovými kanony ve Stroupežnického ulici
Dole: Uprostřed dům č. p. 48 v Kopeckého ulici s poškozenou střechou a fasádou

Foto: Archiv Městský úřad Mirovice

Pohled na klatovské letiště z útočícího letounu P-51 Mustang ze 339. stíhací skupiny 17. dubna 1945. Za řídicí pákou seděl Capt. Kirke B. Everson Jr., který zde zničil čtyři nepřátelská letadla. Tato jednotka (včetně Kirka B. Eversona Jr.) napadla stejné místo i den předtím.

Foto: archiv Billa Jaaskelainena, 339th Fighter Group Association

Zkorodovaný plášť jedné ze šestnácti pum o hmotnosti 227 kilogramů, které na železniční stanici v Dobřichovicích svrhly 19. dubna 1945 letouny z 362. stíhací skupiny. Američané se zaměřili na transport s vojenskou technikou odstavený několik dní na čtvrté koleji, ale téměř všechny pumy jej minuly.

Foto: autor

Prostřelená kolejnice v železniční stanici Čistá u Rakovníka jako připomínka na útok hloubkařů 3. dubna 1945

Foto: Aleš Lev

Stopy po střelách z leteckých kulometů u kolejiště ve stanici Hořovice, kterou hloubkaři „navštívili“ pětkrát, z toho dvakrát během jednoho dne – 17. dubna 1945

Foto: Petr Ježek, Vojenské historické sdružení Brdy

Dne 29. dubna 1945 při náletu na povozy v Cerhonicích na Písecku, které pravděpodobně patřily uprchlíkům, zahynulo v troskách domu č. p. 26 osm lidí včetně manželů Hrubcových a jejich tří dětí

Foto: autor

Pamětní deska v Brně-Slatině věnovaná 2nd Lt. Williamu L. Kigginsovi z 31. stíhací skupiny, který v jedenaadvaceti letech zemřel v troskách svého letounu poblíž nynějšího mezinárodního letiště v Tuřanech 11. října 1944 během mise proti železniční dopravě na jižní Moravě. William L. Kiggins byl jediný příslušník amerických ozbrojených sil, jenž zahynul na území Brna v jeho dnešních hranicích. V roce 2007 byla na místě havárie nalezena, vedle fragmentů stroje, i část jeho kosterních ostatků.

Foto: Michal Holý

Důl Kohinoor II (dříve známý jako Kaisergrube nebo Jan II) u Mariánských Radčic na Mostecku se stal prvním místem v českých zemích, na které hloubkaři zaútočili. Aktéry byli piloti 339. stíhací skupiny, kteří měli operovat 21. května 1944 nad Saskem a shodou okolností se dostali až nad severozápadní Čechy. Konkrétní jména však dosud nebyla s jistotou potvrzena.

Foto: archiv Edvarda D. Beneše

Útok na lokomotivu v Boršově nad Vltavou na Českobudějovicku 25. března 1945

Foto: archiv autora

Letoun P-47 Thunderbolt s přezdívkou „Lizzy“ (kódové označení D3-V, sériové číslo 44-20456) nad vrcholky Alp. V jeho kabině zřejmě vidíme 1st Lt. Leslie R. Leavoye z 368. stíhací skupiny, který mj. zničil německý dvoumotorový bombardér Dornier Do 217 na chebském letišti 21. dubna 1945. Leslie R. Leavoy absolvoval za války 81 bojových misí a byl vyznamenán Distinguished Flying Cross with 2 Oak Leaf Clusters.

Foto: Sbírka 368th Fighter Group Association

(TUDOR) (HOLMES) (THOUT)

Capt. Robert B. Holmes ze 78. stíhací skupiny se členy svého pozemního personálu - S/Sgt. Jamesem E. Tudorem (vlevo) a Cpl. Robertem L. Thoutem (vpravo) - na základně v Duxfordu ve Velké Británii. Robert B. Holmes padl 16. dubna 1945, když se jeho stroj zřítil po zásahu protiletadlové obrany na pozemku zahrádknictví rodiny Buzkových v Liboci, kde byla v roce 2005 odhalena pamětní deska.

Foto: archiv autora

Předválečný snímek uzemnění v přízemí Občanské zbrojnice (vlevo) při ústí ulice Přátelství na náměstí Protifašistických bojovníků v Praze-Uhřetěvsi, kde zahynuli nebo byli zraněni čtyři místní obyvatelé při útoku na kolonu německých uprchlíků 25. dubna 1945

Foto: Sběrka Uhřetěveského muzea

1st Lt. Roland C. Sheridan Jr. ze 404. stíhací skupiny se podílel na útocích v okolí Plzně 4. května 1945. Pod křídlem letounu P-47 Thunderbolt je zavěšena puma o hmotnosti 227 kilogramů a dvě rakety HVAR.

Foto: archiv Mary Jo Wolkerové

1st Lt. Charles E. McGee (vlevo) z 332. stíhací skupiny podnikl 24. srpna 1944 první hloubkový útok v protektorátu. Jak zmínil ve svých pamětech, po vítězném souboji s německým letounem Focke-Wulf Fw 190 nad pardubickým letištěm ve 12.30 hod. si u Čáslavi všiml jedoucího nákladního vlaku. Neúspěšně se pokusil zasáhnout lokomotivu, zato poškodil většinu vagonů. Charles E. McGee absolvoval od 14. února do 17. listopadu 1944 celkem 136 bojových misí a více než dvojnásobný počet v Koreji a Vietnamu a odešel do výslužby v hodnosti plukovníka. Zmíněná 332. stíhací skupina, která byla jako jediná jednotka amerického letectva v té době složena z Afroameričanů, se do dějin letecké války nad českými zeměmi zapsala ještě nejméně dvakrát: 27. srpna 1944 její piloti nárokovali zničení 22 nepřátelských letadel na dvou letištích v Prostějově, 15. dubna 1945 pak zaútočili na železniční dopravu mezi Plzní a Českými Budějovicemi.

Foto: Sbírka 332nd Air Expeditionary Wing, Southwest Asia

Improvizovaná předletová příprava pilotů 354. stíhací skupiny pod širým nebem na základně Ober Olm v Hesensku. Vlevo stojí u svého letounu P-51 Mustang velitel 353. perutě Lt. Col. Glenn T. Eagles-ton, eso s 18,5 sestřelu. Podle oficiálního popisku byla fotografie pořízena 17. dubna 1945. Na tabuli jsou jako operační prostory uvedeny Riesa v Sasku a Falkenau (dnešní Sokolov). Toho dne 354. stíhací skupina ohlásila zničení mj. čtyř vozidel, dvanácti budov a šesti koňských potahů u Žatce a Capt. Jack A. Warner sestřelil proudový letoun Messerschmitt Me 262 u Karlových Varů.

Foto: U.S. National Archives and Records Administration via Fold3

Jeden z letounů Junkers Ju 87 z elitní bitevní eskadry SG 2 na letišti v Klecanech pod palbou pilota ze 78. stíhací skupiny 16. dubna 1945

Foto: archiv Michaela Balsse

Nádraží v Dobříši se stalo terčem útoku hloubkařů 29. dubna 1945 asi ve 12.45 hod. Jedna bomba dopadla na staniční budovu, v níž zdemolovala byt přednosty. Kulometné střelbě neunikly tři lokomotivy (na snímku je vlevo vidět lokomotiva řady 434.2), z toho jedna byla vyřazena z provozu, a osobní vagony. Nálet si vyžádal zranění jednoho železničního zaměstnance, dva se pohřešovali.

Foto: Bohumil Šmejkal,
archiv Petra Kadlece

Trup letounu P-51 Mustang Lt. Col. Sidney S. Woodse, který vedl útok 4. stíhací skupiny na letiště ve Kbelích, Letňanech a Čakovcích a byl přitom spolu se sedmi svými kolegy sestřelen. Dva zahynuli (Capt. Leroy A. Carpenter Jr. u Ořechu a Capt. Carl R. Alfred u Ohrobce), ostatní (včetně Woodse) skončili v německém zajetí. Podle zkroucených vrtulových listů je evidentní, že pilot nouzově přistál (všechny indicie svědčí o tom, že u Vestce, jižně od Prahy). Sidney S. Woods dosáhl dvou vzdušných vítězství během prvního operačního turnusu u 49. stíhací skupiny v Pacifiku a 22. března 1945 se mu povedl vskutku husarský kousek: sestřelil pět německých letadel během jedné mise!

Foto: Ing. Voříšek,
archiv Aleny Voříškové

Série fotografií Karla Koučka představuje jedno z mála dochovaných autentických obrazových svědectví o akcích hloubkařů u nás. Dlouho se soudilo, že je pořídil v jeden den, což se však dnes jeví jako vyloučené.

Vlevo: Letoun P-47 Thunderbolt z 395. stíhací perutě 368. stíhací skupiny (kódové označení A7-O) nad Rakovníkem 20. dubna 1945. Čtveřice 2nd Lt. Onnuseit, 1st Lt. Marsch, 2nd Lt. Mongar a 2nd Lt. Ponton skutečně v Rakovníku vyřadila ve 13.25 hod. z provozu sedm lokomotiv a tři další (stejně jako sedm motorových vozů) poškodila.

Nahoře: Část z nejméně jedenácti zasažených lokomotiv na kolejišti před rakovnickou výtopnou po útoku pravděpodobně 29. dubna 1945 nebo 4. května 1945

Foto: Karel Koubek, reprofoto Václav Hvězda, Amfora Rakovník

Unikátní snímek zachycuje 1st Lt. Francise J. O'Connella z 354. stíhací skupiny 20. dubna 1945 asi v 19 hod., chvíli poté co bezpečně přistál na padáku na volnou plochu v dnešní Strašnické ulici v Praze-Hostivaři. Právě k němu přibíhají lidé z okolních domků. Za ním dopadl jeho neovladatelný letoun P-51 Mustang (kódové označení F-T-A, sériové číslo 44-72076). Francis J. O'Connell a dalších sedm pilotů bylo 20. dubna 1945 večer vysláno na *ozbrojený průzkum do prostoru Kladno*. Podle svědků se nad Prahou střetli s několika německými stíhačkami Messerschmitt Bf 109. Tři z nich sestřelili, ale stejný osud nakonec potkal i Francise J. O'Connella.

Foto: archiv Pavla Jelínka

Rutinní útok na několik vojenských automobilů na náměstí v Přimdě na Tachovsku 20. dubna 1945 změnil její podobu k nepoznání. Němečtí vojáci údajně opětovali palbu z pozorovatelny v hradní zřícenině nad městem. Od zápalných střel vypukl přibližně v 11 hod. požár, který se nepodařilo uhasit. Shořelo asi 150 domů, nemluvě o hospodářských budovách. V kostele sv. Jiří se zřítily střechy a byly zničeny dřevěné části interiéru. Část obyvatel Přimdy raději odešla do okolních lesů. Piloti z 368. stíhací skupiny, kteří 20. dubna 1945 operovali nad západními Čechami, asi ve 14 hod. ohlásili jižně od Bezdrůžic (Bezdrůžice jsou od Přimdy vzdáleny 33 kilometrů na severovýchod) *500 uprchlíků, kteří nesli bílé vlajky*.

Foto: Sbírka Tachauer Heimatmuseum Weiden